

A BTK. „ÖRÖKÉRVÉNYŰ” RENDELKEZÉSE SEM SÉRTHETETLEN?

KOVÁCS-SZÉPVÖLGYI ENIKŐ



A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:

DR. KOVÁCS-SZÉPVÖLGYI ENIKŐ

A HUN-REN-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
TUDOMÁNYOS SEGÉDMUNKATÁRSA
SZEPVOLGYIENIKO@GMAIL.COM

2024. július 15.

Magyarország első modern büntetőkódexe az 1878. évi V. törvénycikk (a továbbiakban: Btk.) a klasszikus büntetőjogi iskola szellemében született, ennél fogva szankciós rendszere a generálpreventív felfogáson alapult és megtorlásra épült.¹ A fiatal elkövetőkre vonatkozóan a Btk. csekély számú speciális szabályt tartalmazott, opcionálisan alkalmazható volt javító-intézetbe utalás, illetve a fiatal elkövetőkre enyhébb büntetési tételeket állapított meg a törvény. A Btk. hatálybalépését követően viszonylag rövid időn belül igény mutatkozott a büntetőjog reformjára. A klasszikus iskola kizárólagosan tettközpontú megközelítésével szakítva a 19. század végétől a kriminológia és kriminalisztika eredményeit is felhasználva a tettesre helyeződött a hangsúly. A

megtorlás helyett a javítás és nevelés gondolata került előtérbe, a kriminálpolitika céljává a speciális prevenció vált a fiatal bűnelkövetők vonatkozásában. A 20. század első évtizedében aktív kodifikációs munka zajlott, melynek eredménye a kódexet novellárisan módosító 1908. évi XXXVI. törvénycikk (a továbbiakban: Novella) volt.²

Magyarország első büntetőtörvénykönyve rögzítette a büntetőjog alapelveit. A Btk. érdemeit a jogbiztonság megteremtése, a törvényesség és a jogegyenlőség kapcsán ki kell emelni. A törvénykönyv a korábbi partikuláris megoldásokat váltotta fel, a büntetőjogi fogalmak a – saját korában is – magas szintűnek számító kidolgozásával.³ A nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege alapelvek bekerültek a Btk.-ba, továbbá

rögzítette az enyhébb szabály alkalmazásának lehetőségét is „ha a cselekmény elkövetésétől, az ítélethozásig terjedő időközben, egymástól különböző törvények, gyakorlat vagy szabályok léptek hatályba” akkor ezek közül a legenyhébb intézkedést kellett alkalmazni.⁴

A Btk.-t módosító Novella azokra a felmerülő kérdésekre koncentrált, amelyek a gyakorlati tapasztalatok alapján égetően sürgős rendezést kívántak, köztük a fiatal bűnelkövetők helyzetére is.⁵ A Novella hatályon kívül helyezte a Btk. fiatal elkövetőkre vonatkozó rendelkezéseit, ezzel is teret engedve egy más típusú megközelítésnek.⁶ Az 1909. évi 27.100. I. M. számú rendelet tartalmazta a Novella végrehajtási szabályait.⁷ Az időbeli hatály kapcsán a rendelet értelmében a Novella második fejezetét mindazon gyermekek és fiatalok vonatkozásában alkalmazni kellett, akik a büntetendő cselekményt a hatálybalépést követően követték el. Összhangban a Btk. alapelveivel, amennyiben az új szabályozás enyhébb elbírálását tett lehetővé, az új törvényt kellett alkalmazni a hatálybalépést megelőzően elkövetett bűncselekmények elbírálása során is.⁸ Az enyhébb elbírálás tehát mint a visszaható hatály alóli kivétel jelent meg a magyar büntetőjog történetében.

A Novella jelentős változtatásokat tartalmazott a fiatal elkövetők

vonatkozásában is. Így felmerült a kérdés, hogy melyik jogszabályt lehetett enyhébbnek tekinteni az időbeli hatály szempontjából a jogkövetkezmények tekintetében? A büntetőnovella szankciós rendszerében kétségtelenül az enyhébb intézkedések közé tartozott a két új szankció: a dorgálás és a próbára bocsátás. A szabadságelvonással járó szankciónál, nevezetesen a javító nevelésnél, valamint a fogház és államfogház esetén már nem volt ilyen egyértelmű az enyhébb szabály kérdése. A Novella több lényeges újítást is bevezetett: egyfelől kiterjesztette bizonyos intézkedések alkalmazását 12 éven aluliakra (házi fegyelem gyakorlására jogosított egyénnek vagy az iskolai hatóságnak történő átadás fegyelmezés céljából), másfelől lehetővé tette az ún. utólagos javító nevelést és az intézkedés alkalmazhatóságát kiterjesztette a 21. életévig és határozatlan tartamú szankcióként kezelte a szabadságelvonás ezen formáját. Harmadrészt kérdéses volt a fogházbüntetés időtartamának meghatározása kapcsán, hogy a Btk. vagy a Novella minősült-e enyhébbnek a részletszabályok figyelembevételével.

Angyal Pál (büntetőjogász, egyetemi tanár, MTA tagja) és Balogh Jenő (jogász,

igazságügyminiszter, egyetemi tanár, az MTA tagja) egységes álláspontot képviseltek és a Novella teljeskörű visszaható hatályú

alkalmazása mellett érveltek. A bírói gyakorlat, beleértve a Kúria joggyakorlatát, a Novella visszaható hatályú alkalmazását mutatta, a legfelsőbb bíróság az új normákat az enyhébb szabály követelményének teljesülésére hivatkozva alkalmazta.⁹ Angyal Pál érvelését érdemes részletesebben vizsgálni, ő a visszaható hatály tilalma kapcsán fejtette ki, hogy a Btk. „örökérvényű” rendelkezése véleménye szerint nem sérthetetlen. Angyal a fiatalkorúak megmentésének érdekében a Novella vonatkozó rendelkezéseinek kriminálpedagógiai értéke miatt értett egyet a Novella teljeskörű visszaható hatályú alkalmazásával, akkor is, ha a Btk. korábbi szabályozása enyhébb elbírálást tett lehetővé.¹⁰

A jogirodalomban és a praxisban - bár eltérő indokolással - is az az álláspont vált uralkodóvá,

hogy a fiatalkorúak ügyeiben a Novellában foglaltakat kellett alkalmazni akár visszaható hatállyal is. A jogirodalom a büntetőjogi reformokkal bekövetkező szemléletváltással, a gyakorlat pedig a visszaható hatályú alkalmazás alóli kivétellel, az enyhébb szabállyal, indokolta a Novella alkalmazását hatálybalépését megelőzően elkövetett bűncselekmények esetén is. A jogközpontú szemlélettől való eltérés és a reformeszmék becsatornázása a büntetőjogba bizonyos értelemben a polgári büntetőjog garanciáinak, azaz a Btk. büntetőjogi alapelveinek áttörésével járt; mindez a korszak felfogásában a

fiatalkorúak védelme érdekében történt.¹¹

Hivatkozások:

¹ A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvény cikk.

² A büntető törvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. törvény cikk.

³ Nagy Ferenc: Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjogtudományban. Budapest, 2016. Akadémiai Kiadó. In: <https://doi.org/10.1556/9789630598606>; Letöltve: https://mersz.hu/dokumentum/m191reutabeab_52/#m191reutabeab_49_p1 (2024.06.11.)

⁴ Btk. 2. §.

⁵ Lengyel Aurél: A Magyar Jogászegylet Büntetőjogi Bizottságának tanácskozásai a büntető-novella tárgyában. Magyar Jogászegyleti értekezések 36. kötet. 1908. 4. p.

⁶ Egészen pontosan a Btk. 42. §-át és a 83-86. §-át váltotta fel a Novella 15-31. §-a.

⁷ A m. kir. igazságügyminiszter 1909. évi 27.100. I. M. számú rendelete, a büntető törvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908:XXXVI. törvény cikknek a fiatalkorúakra vonatkozó második fejezetében foglalt rendelkezések végrehajtásáról. Magyarországi Rendeletek

Tára. Budapest, 1909. Kiadja a Magyar Királyi Belügyministerium, 2346-2383. p.

⁸ 1909. évi 27.100. I. M. számú rendelet 1. §.

⁹ Angyal Pál: A fiatalkorúakra vonatkozó büntető jogszabályok magyarázata. Budapest, 1911. Politzer, 3-6. p.

¹⁰ Angyal Pál: A háború hatása büntetőjogunkra. Magyar Jogászegyleti értekezések új folyam 12. kötet. 1915. 13. p.

¹¹ Szabó András: Recepció és kreativitás a büntetőjogban. In: Sajó András (szerk.): Befogadás és eredetiség a jogban és a jogtudományban. Adalékok a magyarországi jog természetrajzához. Budapest, 2004. Áron Kiadó, 113-114. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Tábori Kornél: A vasúti tolvajok. Az Érdekes Újság, 1913. 10. sz. 2. p.